

ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ

π. Ιωάννης Χρυσαιγής

ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ

Αποστολή και όραμα

Μετάφραση-Επιμέλεια έκδοσης:
Βασίλης Αργυριάδης

Τίτλος πρωτοτύπου: *Bartholomew: Apostle and Visionary*

© 2016 Greek Orthodox Archdiocese of America

Published by arrangement with Thomas Nelson,
a division of HarperCollins Christian Publishing, Inc.

© 2018 (Για την ελληνική γλώσσα), Εκδόσεις Έν πλώ

Κολοκοτρώνη 49, Αθήνα 105 60

Τηλ.: 210 3226343 - Fax: 210 3221238

e-mail: info@enploeditions.gr

www.enploeditions.gr

facebook.com/enploeditions.gr

Α΄ έκδοση: Μάρτιος 2018

ISBN: 978-960-619-018-6

*Στον Παναγιώτατο
Οικουμενικό Πατριάρχη Βαρθολομαίο*

*Για την ξεχωριστή πνευματική του κληρονομιά,
την εξαιρετική αποστολή και το όραμά του*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος για την ελληνική έκδοση.....	11
του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας Προκοπίου Παυλοπούλου	
Πρόλογος της αγγλικής έκδοσης.....	19
του Πάπα Ρώμης Φραγκίσκου	
Προλεγόμενα.....	23
Εισαγωγή.....	27
Τιμής ένεκεν.....	43
του Joseph R. Biden Jr., πρώην Αντιπροέδρου των ΗΠΑ	
1. Ένα εξαιρετικό μωσαϊκό.....	45
<i>Γεφυροποιός σε έναν άστατο κόσμο</i>	
Τιμής ένεκεν.....	83
του Βενεδίκτου ΙΣΤ΄ πρώην Πάπα Ρώμης	
2. Καρδιά ορθάνοικτη.....	87
<i>Οικουμενικός υπερασπιστής του χριστιανικού κόσμου</i>	
Τιμής ένεκεν.....	133
του Ραββίνου David Rosen	
3. Απ' την Ίμβρο στην Κωνσταντινούπολη.....	135
<i>Παιδική ηλικία, σπουδές, χειροτονία</i>	
Τιμής ένεκεν.....	189
του Rowan Williams, πρώην Αρχιεπισκόπου του Canterbury	

4. Μια κουλτούρα κοινωνίας.....	193
<i>Όραμα και διακονία της ορθόδοξης ενότητας</i>	
Τιμής ένεκεν.....	237
του Al Gore Jr., πρώην Αντιπροέδρου των ΗΠΑ	
5. Ο Πράσινος Πατριάρχης.....	239
<i>Φροντίδα για τούτο τον κόσμο, όπως και για τον επόμενο</i>	
Τιμής ένεκεν.....	277
της Jane Goodall	
6. Το προφίλ ενός Πατριάρχη.....	281
<i>Προσωπικές και ποιμαντικές διαστάσεις</i>	
Τιμής ένεκεν.....	313
του George Stephanopoulos	
Αντί επιλόγου.....	315
Ευχαριστίες.....	331
Φωτογραφίες.....	335

Πρόλογος για την ελληνική έκδοση
του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας
κ. Προκοπίου Παυλοπούλου

*«Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾶς με;
λέγει αὐτῷ· ναί, Κύριε, σύ οἶδας ὅτι φιλῶ σε.
λέγει αὐτῷ· ποιῶμαινε τά πρόβατά μου»¹.*

Εκθύμως προλογίζω το βιβλίο του Ιερολογιωτάτου Αρχιδιακόνου π. Ιωάννου Χρυσσαυγή, «*Βαρθολομαίος – Αποστολή και Όραμα*». Και τούτο διότι με αυτόν τον τρόπο μου παρέχεται η ευκαιρία να εκφρασθώ δημοσίως για μια κορυφαία φυσιογνωμία της Ορθόδοξης Εκκλησίας, του Χριστιανικού Κόσμου γενικότερα, αλλά και της Παγκόσμιας Κοινότητας συνολικώς: Την Α.Θ.Π. τον Αρχιεπίσκοπο Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης και Οικουμενικό Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαίο. Και είναι, πράγματι, μία απαστράπτουσα προσωπικότητα των καιρών μας –όπως καθίσταται φανερό και από τις ιδιότητες των προσώπων που έχουν συμβάλει με κείμενά τους στον παρόντα τόμο– με πολύπλευρη και γόνιμη δράση σε πάμπολλους τομείς: Πρωτίστως δε στην διαποίμανση, στην εδραίωση της αλληλεγγύης μεταξύ των λαών, στον διάλογο μεταξύ των Εκκλησιών και στην επικοινωνία με τους εκπροσώπους των άλλων θρησκειών, στην ανάπτυξη της παιδείας και του πολιτισμού, στην συνεργασία με τον κόσμο της πολιτικής

---

¹ Ιω. 21,16.

και με κάθε άνθρωπο που έχει αγαθή προαίρεση και αγωνιά για τα προβλήματα του σύγχρονου κόσμου. Ιδίως δε για την καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος, την φτώχεια, τον πόλεμο, τον εξανδραποδισμό και εν τέλει την εξαθλίωση σε πνευματικό, ηθικό αλλά και στοιχειώδες υλικό επίπεδο.

I. Επέλεξα ως αρχική φράση αυτού του κειμένου έναν διάλογο του Ιησού Χριστού με τον Απόστολο Πέτρο: «Εάν με αγαπάς, να ποιμαίνεις τα πρόβατά μου». Πάντοτε αναλογιζόμουν με δέος πόσο υψηλή είναι αυτή η ευθύνη, πόσο καθοριστική για τον άνθρωπο που την αναλαμβάνει και πόσο μεγάλο ψυχικό σθένος και πνευματικό ανάστημα απαιτείται για να φανεί κανείς αντάξιος αυτής της κλήσης. Άλλωστε, ο λόγος του Χριστού είναι σαφής: Το έργο της διαποίμανσης, η φροντίδα για το λογικό ποίμνιο της Εκκλησίας, είναι η έμπρακτη απόδειξη της αγάπης προς Εκείνον. «Διά τί καί τό αἷμα ἐξέχεεν; Ἵνα τά πρόβατα κτήσηται ταῦτα, ἃ τῷ Πέτρῳ καί τοῖς μετ' ἐκείνον ἐνεχείρισεν»², όπως μας εξηγεί ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος.

II. Σε αυτή λοιπόν την κλήση ανταποκρίθηκε –αλλά και ανταποκρίνεται πάντοτε– επαξίως ο Παναγιώτατος Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος. Και αυτό είναι το πρώτιστο στοιχείο που ζωογονεί το έργο του: Η θερμή πίστη και η αγάπη στον Χριστό. Αφιερώθηκε ολόψυχα στο μυστικό σώμα του Χριστού, στην Εκκλησία, και υπάκουσε στις παραινέσεις του Αποστόλου των Εθνών Παύλου: «Σύ δέ, ὦ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, ... δίωκε δικαιοσύνην, εὐσέβειαν, πίστιν, ἀγάπην, ὑπομο-

² Αγίου Ιωάννου Χρυσοστόμου, *Περί Ἱερωσύνης Λόγος Β* (*Patrologia Graeca* τ. 48, στήλη 632).

νήν, πραότητα, αγωνίζου τόν καλόν ἀγῶνα τῆς πίστεως»³. Υπερασπίζεται αδιαλείπτως και με παρρησία την ορθόδοξη πίστη, «ὀρθοτομῶν τόν λόγον τῆς Ἀληθείας», μοχθεί ακαταπαύστως για την ομόνοια μεταξύ των Ορθοδόξων Εκκλησιών, για την ανάπτυξη των επαφών με τις λοιπές χριστιανικές ομολογίες, για την διάδοση του ευαγγελικού μηνύματος και της ορθόδοξης μαρτυρίας σε ὅλο τον κόσμο, ὡστε κάθε ἄνθρωπος να γίνει κοινωνός του χαρμόσунου μηνύματος της αγάπης του Θεού: «Ὁ λαός ὁ καθήμενος ἐν σκότει εἶδε φῶς μέγα, καί τοῖς καθημένοις ἐν χώρα καί σκιᾷ θανάτου φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς»⁴. Διότι, πράγματι, αυτό είναι το μήνυμα που μπορεί να φέρει το φως της ελπίδας στον σύγχρονο, ταραγμένο κόσμο μας.

III. Ο σπουδαῖος ορθόδοξος θεολόγος Olivier Clément γράφει: «Ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἢ “Οικουμενικός Πατριάρχης” είναι ο προκαθήμενος της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Αποστολή του είναι να εκφράζει την ενότητα και την παγκοσμιότητά της, πέρα από κάθε ιστορική οριοθέτηση. Λίγα γνωρίζει κανείς για την Εκκλησία αυτή, για την απέραντη θεολογική, λειτουργική, προπάντων πνευματική κληρονομιά της»⁵. Διαβάζοντας αυτήν την, τόσο περιεκτική, περιγραφή της αποστολής του προκαθημένου της Ορθοδοξίας, αναλογίζομαι με πόσο πάθος και με πόση προσήλωση ανταποκρίθηκε σε αυτήν ο Παναγιώτατος Πατριάρχης Βαρθολομαῖος. Καθολικῶς αναγνωρίζεται ὅτι αποδείχθηκε

---

³ Α΄ Τιμ. 6,11.

⁴ Ματθ. 4,16.

⁵ Olivier Clément, «*Ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς*» - Συνομιλώντας με τον Οικουμενικό Πατριάρχη Βαρθολομαῖο Α΄, μετάφραση από τα γαλλικά Καίτη Χιωτέλλη, Εκδόσεις Ακρίτας, 1997, σελ. 15.

άξιος διάδοχος των μεγάλων προσωπικοτήτων που ανήλθαν στον Πατριαρχικό Θρόνο κατά την μακρά και ένδοξη ιστορία του. Υπηρέτησε με αυταπάρηση το Οικουμενικό Πατριαρχείο και την Ορθοδοξία, αφιερώνοντας σε αυτό το υψηλό έργο τις πάμπολλες πνευματικές αρετές του γενναιόδωρα και ανεπιφύλακτα, γνωρίζοντας ότι «ίλαρόν δότην ἀγαπᾶ ὁ Θεός»⁶. Και είναι αναντίρρητη αλήθεια ότι ο Παναγιώτατος, ήδη από την αρχή της ποιμαντορίας του, αφοσιώθηκε στην ενότητα της Ορθοδοξίας, στον οικουμενικό διάλογο, στην ανάπτυξη αγαθών διαθρησκευτικών σχέσεων και στην αρμονική και εποικοδομητική συνεργασία με κρατικούς και διεθνείς οργανισμούς.

IV. Θεωρώ οφειλόμενο, στοιχειώδες, χρέος μου ν' αναφέρω ορισμένους σπουδαίους σταθμούς της ποιμαντορίας του Παναγιωτάτου, οι οποίοι, κατά την άποψή μου, αναδεικνύουν τις πιο σημαντικές πτυχές του έργου του. Δίχως αμφιβολία, το κορυφαίο γεγονός, διά του οποίου εκφράσθηκε το βαθύτατο ορθόδοξο εκκλησιαστικό του φρόνημα και η φροντίδα του για την ορθόδοξη παρουσία στον σύγχρονο κόσμο, ήταν η σύγκληση της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας, για την οποία εργάσθηκε επί έτη, και η οποία αποτέλεσε, πράγματι, απτή απόδειξη της ενότητας όλων των Ορθοδόξων, όπως ο ίδιος επισήμανε στην ομιλία του την Κυριακή της Πεντηκοστής, 19 Ιουνίου 2016, στην λαμπρή Θεία Λειτουργία την οποία και εγώ προσωπικώς, υπό την ιδιότητά μου ως Προέδρου της Δημοκρατίας, παρακολούθησα με μεγάλη κατάνυξη: «Ἡ σημερινή ἡμέρα εἶναι ἡμέρα ἐνότητας, καθὼς εἴμεθα ὅλοι ἠγνωμένοι ἐν τῇ πίστει καὶ ἐν τοῖς μυστηρίοις, διὰ

---

⁶ Β' Κορ. 9,7.

τῆς ἐπὶ τό αὐτό λειτουργικῆς συνάξεως πάντων ἡμῶν καί τῆς συναντήσεως “ἐν τῇ κλάσει τοῦ Ἄρτου”. Ἡ Θεία Εὐχαριστία, ἀληθῶς, ἐπιβεβαιώνει τήν ἐνότητα καί καθολικότητα τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας. ... Ἐντός τῆς διαφορετικότητός μας, ἐκάστη Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἀλλά καί ἕκαστος ὀρθόδοξος πιστός, εἴμεθα ἠνωμένοι εἰς ἓν σῶμα, ἕκαστος μέ τά ἰδικά του χαρίσματα»⁷. Αὐτοί οἱ λόγοι τοῦ Παναγιωτάτου μ’ ἔκαναν νά ἀναλογισθῶ πόσο μέγας εἶναι ὁ ζήλος τοῦ γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, πόσο θερμός εἶναι ὁ πόθος τοῦ γιὰ τὴν προβολή τοῦ ὀρθοδόξου πνεύματος τῆς ἀγάπης καὶ τῆς καταλλαγῆς σὲ ὅλη τὴν Οἰκουμένη καὶ πόσο μεγάλη εὐλογία καὶ ἀληθῆς παραμυθία εἶναι γιὰ τὸν σύγχρονο κόσμον ἡ ὀρθόδοξη παρουσία. Θεωρῶ, μάλιστα, ὅτι αὐτὴ ἡ «ἐνότης ἐν τῇ ποικιλίᾳ» θὰ μποροῦσε ν’ ἀποτελέσει τὸ πρότυπο μιᾶς δημοκρατικῆς καὶ ἀληθινῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας.

V. Ἀπὸ τὴν πλοῦσια καὶ καρποφόρα δράση τοῦ στον διεθνή χώρο, ἀρκοῦμαι ν’ ἀναφέρω τὴν πάντοτε γόνιμη καὶ ἀκτινοβόλα παρουσία τοῦ στους Διεθνεῖς Ὄργανισμούς, ὅπου πάντοτε μεταφέρει μηνύματα ἀλληλεγγύης, χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ εἰρήνης καθὼς καὶ σεβασμοῦ τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, ἀποσκοπώντας πάντοτε στον σεβασμὸ τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου, στὴν ἀνακούφιση τῶν ἐλαχίστων ἀδελφῶν⁸ μας, στὴν ἀνακούφιση τοῦ ἀνθρώπινου πόνου καὶ στὴν διαφύλαξη τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος. Μία ἀπὸ τὶς κορυφαίες στιγμὲς τοῦ σπουδαίου φιλανθρωπικοῦ ἔργου τοῦ, που

---

⁷ Το πλῆρες κείμενο ἔχει ἀναρτηθεῖ στὴν σελίδα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου: <http://www.ec-patr.org/docdisplay.php?lang=gr&id=2176&tla=gr>

⁸ Ματθ. 25,40.

αποκαλύπτει την βαθιά αγωνία του για τις δοκιμασίες, με τις οποίες έρχεται αντιμέτωπος ο σύγχρονος άνθρωπος, ακόμη και στο επίπεδο της στοιχειώδους ασφάλειας και επιβίωσης, ήταν η κοινή του επίσκεψη με τον Πάπα Φραγκίσκο και τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και πάσης Ελλάδος Ιερώνυμο στην Λέσβο, τον Απρίλιο του 2016, όπου συμπαραστάθηκε έμπρακτα στους πρόσφυγες και απευθύνθηκε σ' αυτούς με τους παρακάτω λόγους: «Γνωρίζουμε ότι ήλθατε από τόπους εμπόλεμους, πεινασμένοι και υποφέροντες. Γνωρίζουμε ότι οι καρδιές σας είναι γεμάτες από αγωνία για τις οικογένειές σας. Γνωρίζουμε ότι αναζητείτε ένα ασφαλέστερο και φωτεινότερο μέλλον. ... Ο κόσμος θά κριθῆ από τόν τρόπο μέ τόν όποιο σᾶς συμπεριφέρθηκε. Καί ὅλοι θά εἶμαστε ὑπόλογοι γιά τόν τρόπο μέ τόν όποιο ἀντιμετωπίζουμε τήν κρίσι καί τήν σύγκρουσι στίς περιοχές ἀπό τίς ὁποῖες προέρχεστε»⁹.

VI. Παράλληλα, ενώ ανέπτυξε αυτήν την πολυπρισματική δραστηριότητα, δεν παρέλειψε, ως γνήσιος διάδοχος του Μεγάλου Φωτίου και του Γενναδίου Σχολαρίου, να προωθήσει τις τέχνες και τα γράμματα, να μεριμνήσει για την διάσωση και συντήρηση των χριστιανικών ναών, να καλλιεργήσει το έδαφος για την μελλοντική επαναλειτουργία της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης και, εν γένει, να υπηρετήσει, με όλες τις δυνάμεις του, την παιδεία και τον πολιτισμό. Σε ό,τι αφορά την ξεχωριστή μέριμνά του για την αποκατάσταση της λειτουργίας ιστορικών ναών και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων αναφέρω, λακωνικώς και μόνον, ότι

---

⁹ Το πλήρες κείμενο έχει αναρτηθεί στην σελίδα του Οικουμενικού Πατριαρχείου: <http://www.ec-patr.org/docdisplay.php?lang=gr&id=2146&tla=gr>

επί των ημερών του τελέσθηκε, έπειτα από δεκαετίες, η Θεία Λειτουργία στην ιστορική Ιερά Μονή της Παναγίας Σουμελά, στο μέγα προσκύνημα της γης του Πόντου, ότι ενθρονίσθηκε νέος Μητροπολίτης στον Μητροπολιτικό Θρόνο της Σμύρνης, ο οποίος είχε χηρεύσει μετά τον μαρτυρικό θάνατο του αγίου Χρυσοστόμου Σμύρνης, ενώ νέοι μαθητές κάθισαν στα θρανία του σχολείου της Ίμβρου, του τόπου της ιδιαίτερης καταγωγής του, όπου ο ίδιος, ανακεφαλαιώνοντας το εικοσιπενταετές έργο του, είπε: «Καθ' ὄλην τήν εἰκοσιπενταετίαν τῆς Πατριαρχίας μου, ἀδελφοί καί τέκνα ἐν Κυρίῳ, ἀγωνίσθηκα διά τήν ἐνότητα τῆς Ὁρθοδοξίας, ἀξιωθείς νά ζήσω τήν πραγματοποίησιν, κατά τόν παρελθόντα Ἰούνιον ἐν Κρήτῃ, τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐργάσθηκα διά τήν προαγωγήν τοῦ διαθρησκειακοῦ καί τοῦ διαχριστιανικοῦ διαλόγου, διά τήν εἰρήνην καί τήν καταλλαγήν, διά τήν δικαιοσύνην καί τήν ἀλληλεγγύην, καί ἀνέλαβα ποικίλας πρωτοβουλίας διά τήν προστασίαν τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος. Δέν ἐσίγησα ἀπέναντι εἰς τάς συγχρόνους ἐξελίξεις, αἱ ὁποῖαι ἀπειλοῦν τό ἀνθρώπινον πρόσωπον, τόν οικονομισμόν καί τήν παγκοσμιοποίησιν, τήν κοινωνικήν ἀδικίαν καί τήν καταπάτησιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου. Ἰδιαιτέραν μέριμναν ἐπέδειξα διά τά προσφιλή τέκνα τῆς Ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, τά ἐγγύς καί τά μακράν. Τό πανίερρον Φανάρι μας φυλάσσει ἀνυστάκτως τήν πνευματικήν παρακαταθήκην τοῦ Γένους, ἡ ὁποία τρέφει καί ζωογονεῖ τήν πορείαν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ»¹⁰.

---

¹⁰ Το πλήρες κείμενο έχει αναρτηθεί στην σελίδα του Οικουμενικού Πατριαρχείου: <http://www.ec-patr.org/docdisplay.php?lang=gr&id=2195&tlta=gr>

Καταλήγοντας, επισημαίνω ότι ο απολογισμός είναι πάντοτε μια ευκαιρία αναστοχασμού, ώστε καθένας να συνεχίσει την πορεία του με νέα εφόδια και νέες προοπτικές. Εύχομαι λοιπόν το έργο του Ιερολογιωτάτου Αρχιδιακόνου π. Ιωάννου Χρυσαιγή να βοηθήσει κάθε σκεπτόμενο αναγνώστη, κάθε ευαίσθητο πολίτη του κόσμου, ν' αντιληφθεί το μέγεθος του οράματος και της αποστολής του Παναγιωτάτου Οικουμενικού Πατριάρχου Βαρθολομαίου. Διότι το έργο του συνεχίζεται. Ως προκαθήμενος της Ορθόδοξης Εκκλησίας συνεχίζει να συνεργάζεται άοκνως με τα λοιπά Πατριαρχεία και τις αυτοκέφαλες Εκκλησίες, για να διατηρείται το πνεύμα της ενότητας στους κόλπους της Ορθοδοξίας. Με χριστιανική αγάπη συμμετέχει στον οικουμενικό διάλογο. Με ειλικρίνεια και διάκριση επικοινωνεί με τους εκπροσώπους των άλλων θρησκειών και με προσωπικότητες από τους χώρους της πολιτικής, της οικονομίας, του πολιτισμού και με κάθε άνθρωπο καλών προθέσεων, συμβάλλοντας με όλες τις δυνάμεις του στην οικοδόμηση ενός καλύτερου κόσμου, και κηρύττοντας με κάθε ευκαιρία και σε κάθε χώρο τις πανανθρώπινες αξίες της Ορθοδοξίας. Ας ευχόμαστε λοιπόν, διαρκώς, ο Παναγιώτατος να συνεχίσει για πολλά έτη και με το ίδιο σθένος την διακονία του, ως αληθής κήρυκας του Ευαγγελίου και της πατερικής μας παράδοσης. Οφείλουμε, άλλωστε, να θυμόμαστε ότι «αὕτη ἡ πίστις τῶν ἀποστόλων, αὕτη ἡ πίστις τῶν πατέρων, αὕτη ἡ πίστις τῶν ὀρθοδόξων, αὕτη ἡ πίστις τὴν οἰκουμένην ἐστήριξεν»¹¹.

---

¹¹ Συνοδικόν της Ορθοδοξίας.

Πρόλογος της αγγλικής έκδοσης

του Πάπα Ρώμης Φραγκίσκου

Συμμετέχω κι εγώ με αισθήματα εγκάρδιας εγγύτητας στη χορεία των ανθρώπων που εορτάζουν με χαρά και ενθουσιασμό τη φετινή 25η επέτειο της ανάρρησης της Αυτού Παναγιόττος του κ.κ. Βαρθολομαίου Α΄ στον θρόνο του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Πρωτογνώρισα τον αγαπητό μου αδελφό Βαρθολομαίο την ίδια μέρα που ξεκίνησε η δική μου παπική διακονία, οπότε και με τίμησε με την παρουσία του στη Ρώμη. Ένιωσα ότι είχα μπροστά μου έναν άνθρωπο «διά πίστεως περιπατούντα» (πρβλ. Β΄ Κορ. 5,7), που εκφράζει με όλη του την παρουσία και τους τρόπους τη βαθιά ανθρώπινη και πνευματική εμπειρία της ορθόδοξης παράδοσης. Εκείνη τη στιγμή, αγκαλιάσαμε ο ένας τον άλλο με ειλικρινή στοργή και αμοιβαία κατανόηση. Οι διαδοχικές συναντήσεις μας στα Ιεροσόλυμα, τη Ρώμη και την Κωνσταντινούπολη όχι μόνο ενδυνάμωσαν την πνευματική μας σχέση, αλλά πάνω απ' όλα εμπάθυναν την αίσθηση της κοινής μας ποιμαντικής ευθύνης μπροστά σ' αυτό το ιστορικό σημείο, όπου οι χριστιανοί κι ολόκληρη η ανθρώπινη οικογένεια αντιμετωπίζουν επείγουσες προκλήσεις. Διατηρώ με ιδιαίτερη θέρμη στην καρδιά μου τη λαμπρή ανάμνηση της ζεστής και αδελφικής υποδοχής που μου επεφύλαξε ο Πατριάρχης Βαρθολομαίος, όταν με καλωσόρισε στο Φανάρι, στις 30 Νοεμβρίου 2014, για τη γιορτή του Αποστόλου Ανδρέα, προστάτη του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Η Εκκλησία της Ρώμης και η Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης συνδέονται με ένα βαθύ και μακροχρόνιο δεσμό, τον οποίο δεν κατάφεραν να διαλύσουν ούτε καν οι αιώνες της σιωπής και των παρεξηγήσεων. Αυτός ο δεσμός αποδεικνύεται με το παράδειγμα της σχέσης των δύο προσώπων, που η παράδοση θεωρεί ιδρυτές των δύο Εκκλησιών: οι άγιοι Απόστολοι Πέτρος και Ανδρέας ήταν δύο αδελφοί κατά σάρκα, αλλά πάνω απ' όλα δύο μαθητές του Κυρίου μας Ιησού, που μαζί πίστεψαν σ' Εκείνον, τον ακολούθησαν και μοιράστηκαν τελικά τον δικό Του σταυρικό προορισμό, με τη μία και κοινή ελπίδα να διακονήσουν την έλευση της βασιλείας Του. Οι προκάτοχοί μας, ο επιφανής Αθηναγόρας Α' και ο μακάριος Παύλος Στ' μας κληροδότησαν το ιερό χρέος της επιστροφής σ' εκείνο το μονοπάτι, που άνοιξε τον δρόμο του χωρισμού των Εκκλησιών μας, προκειμένου να θεραπεύσουμε τις πληγές της αμοιβαίας μας αποξένωσης και να κινηθούμε προς μια επανίδρυση της πλήρους κοινωνίας μας εν πίστει και αγάπη, δίχως να παραθεωρούμε τις θεμιτές διαφορές μας, όπως ακριβώς συνέβαινε και κατά την πρώτη χιλιετία. Σήμερα, εμείς –αδελφοί στην πίστη και την ελπίδα που ουδέποτε εκπίπτει– είμαστε βαθιά ενωμένοι σε μια κοινή προσδοκία: να μπορούν οι χριστιανοί της Ανατολής και της Δύσης να νιώθουν τον εαυτό τους κομμάτι της μίας και μοναδικής Εκκλησίας, ώστε να μπορούν να διακηρύττουν σ' ολόκληρο τον κόσμο ότι «ο Θεός φανέρωσε τη χάρη Του, για να σώσει όλους τους ανθρώπους. Αυτή η χάρη μάς καθοδηγεί να αρνηθούμε την ασέβεια και τις αμαρτωλές επιθυμίες και να ζήσουμε με σωφροσύνη, με δικαιοσύνη και με ευσέβεια στον παρόντα αιώνα, περιμένοντας τη μακαριότητα που ελπίζουμε, δηλαδή την εμφάνιση της δόξας του μεγάλου Θεού και σωτήρα μας, του

Ιησού Χριστού» (Τιτ. 2,11-13).

Στις δύο κοινές διακηρύξεις που υπογράψαμε στα Ιεροσόλυμα και το Φανάρι, επιβεβαιώσαμε με αποφασιστικότητα και σταθερότητα την κοινή μας δέσμευση, που η πιστότητά μας στο Ευαγγέλιο μας επιφορτίζει, να χτίσουμε έναν κόσμο δικαιότερο και πιο σεβαστικό απέναντι στη θεμελιώδη αξιοπρέπεια και τις ελευθερίες κάθε ανθρώπου, εκ των οποίων η πιο σημαντική είναι η θρησκευτική ελευθερία. Βρήκαμε επίσης έναν κοινό θεμελιώδη άξονα στην κοινή μας δέσμευση να αφυπνίσουμε περαιτέρω τις συνειδήσεις των ανθρώπων και της ευρύτερης κοινωνίας γύρω από το ζήτημα της διαφύλαξης της κτίσης, του συμπαντικού σκηνικού μέσα στο οποίο, το αιώνιο έλεος του Θεού (που προσφέρθηκε, απορρίφθηκε και αποκαταστάθηκε) φανερώνεται και δοξάζεται κάθε στιγμή. Είμαι βαθιά ευγνώμων για την ηγεσία του Οικουμενικού Πατριάρχη στον τομέα αυτόν και για τις σκέψεις του επί του ζητήματος – σκέψεις από τις οποίες διδάχτηκα και συνεχίζω να διδάσκομαι πολλά.

Στον Πατριάρχη Βαρθολομαίο συνάντησα μια βαθιά πνευματική ευαισθησία απέναντι στην οδυνηρή κατάσταση της ανθρωπότητας σήμερα, η οποία είναι τόσο βαθιά πληγωμένη από ανείπωτη βία, αδικία και διακρίσεις. Είμαστε αμφότεροι ιδιαίτερα ενοχλημένοι από τη βαριά αμαρτία κατέναντι του Θεού, που μοιάζει να διογκώνεται μέρα με τη μέρα, και δεν είναι άλλη από την παγκοσμιοποίηση της αδιαφορίας απέναντι στην αμαύρωση της εικόνας του Θεού στον άνθρωπο. Αποτελεί πεποίθησή μας ότι έχουμε κληθεί να εργαστούμε προς την κατεύθυνση της δημιουργίας ενός νέου πολιτισμού αγάπης και αλληλεγγύης. Έχουμε επίγνωση και οι δύο πως η φωνή των συνανθρώπων μας, που ακούγεται σήμερα βαθιά απελπισμένη, μας υποχρεώνει να

προχωρήσουμε ταχύτερα προς την κατεύθυνση της συμφιλίωσης και κοινωνίας ρωμαιοκαθολικών και ορθοδόξων, ακριβώς για να μπορούμε όλοι να διακηρύττουμε αξιόπιστα το Ευαγγέλιο της Ειρήνης που πηγάζει από τον Χριστό.

Για όλους αυτούς τους λόγους, είμαι ιδιαίτερωσ ευτυχής που η 25η επέτειος από την εκλογή του φίλου και αδελφού μου Βαρθολομαίου, ως Πατριάρχη του αρχαίου και ένδοξου Θρόνου της Κωνσταντινουπόλεως, εορτάζεται από τόσους πολλούς ανθρώπους, οι οποίοι αναπέμπουν ευχαριστίες προς τον Θεό για τη ζωή και τη διακονία του. Θεωρώ πως είναι ευλογία και προνόμιο για μένα να συμβαδίζω με τον Πατριάρχη Βαρθολομαίο, ελπίζοντας να υπηρετούμε τον ένα Κύριό μας Ιησού Χριστό, βασιζόμενοι όχι τόσο στις πενιχρές μας δυνάμεις, αλλά στην πιστότητα του Θεού, καθώς και στο στήριγμα που μας παρέχουν διά πρεσβειών τους, οι εν αγίοις αδελφοί μας, Απόστολος Ανδρέας και Απόστολος Πέτρος.

Με αυτή τη βεβαιότητα και με μια αδιάπτωτη μνημόνευση στις προσευχές μου, εκφράζω προς την Αυτού Παναγιότητα τον Πατριάρχη Βαρθολομαίο τις εγκάρδιες και αδελφικές μου ευχές για μακροζωία εν τη αγάπη και τη παραμυθία του Ενός και Τριαδικού Θεού.

Πάπας Φραγκίσκος
Βατικανό, 4 Απριλίου 2016

Προλεγόμενα

Ήταν κλασικός Βαρθολομαίος στα καλύτερά του! Μια νίκη κόντρα σε όλα τα προγνωστικά και τις προσδοκίες, ακόμα και τις δικές του ενδεχομένως. Είχε μόλις πείσει μια ομάδα διαφορετικών Προκαθημένων Εκκλησιών –καθένας βουτηγμένος στη δική του θρησκευτική παράδοση, απορροφημένος από τα δικά του εθνικά συμφέροντα, εμπερίστατος από τα δικά του εσωτερικά προβλήματα, μη έχοντας φαινομενικά να λογοδοτεί σχεδόν σε κανέναν εκτός από τον Θεό– να αρθούν πάνω από τις διαφωνίες τους, ακόμα κι από τους διχασμούς τους, προκειμένου να συγκαλέσουν αυτό που ενδέχεται ίσως να αποδειχτεί ένα από τα πιο σημαντικά γεγονότα στην ιστορία της Ορθόδοξης Εκκλησίας, και σίγουρα το πιο βαρυσήμαντο για πάνω από έναν αιώνα, ίσως και μια χιλιετία.

Αργά τη νύχτα της Τετάρτης 27 Ιανουαρίου 2016, ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος, ο πνευματικός ηγέτης περισσότερων από 300 εκατομμύρια ορθόδοξων χριστιανών παγκοσμίως και «πρώτος μεταξύ ίσων» σε μια οικογένεια δεκατεσσάρων Ορθόδοξων Αυτοκέφαλων Εκκλησιών, είχε μόλις ολοκληρώσει μια εκπληκτική σύναξη προκαθημένων, στην οποία προήδρευε. Ο μόνος σκοπός της σύγκλησης αυτής της σύναξης ήταν να αποφασιστεί το πού τελικά θα πραγματοποιούνταν η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος, που θα έφερνε επί το αυτό αντιπροσωπείες από κάθε Ορθόδοξη Εκκλησία στον κόσμο – κάπου 300 επισκόπους και συμβούλους. Σχεδόν δύο χρόνια πριν, οι ίδιοι προκα-

θήμενοι είχαν ήδη αποφασίσει να συγκαλέσουν μια τέτοια Σύνοδο στην Κωνσταντινούπολη, στον ναό της Αγίας Ειρήνης, όπου είχε συγκληθεί και η Β΄ Οικουμενική Σύνοδος του 381 μ.Χ.· αλλά τώρα κάποιες πρόσφατες γεωπολιτικές εντάσεις μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας επέβαλαν τη μεταφορά του τόπου σύγκλησης εκτός Τουρκίας. Η πιθανή αυτή μετακίνηση σε συνδυασμό με κάποια χρόνια εσωτερικά ζητήματα εκκλησιαστικής πολιτικής, απαιτούσαν ευαισθησία και ευελιξία (ακόμα και γενναιοδωρία και φιλανθρωπία, παραπάνω απ' όσο θ' άξιζε) εκ μέρους του Βαρθολομαίου, ο οποίος ήξερε πολύ καλά πως διάφορα σκόπιμα τεχνάσματα, είτε για να καθυστερήσουν είτε για να μποϊκοτάρουν το ιστορικό γεγονός, με το πρόσχημα της ομοφωνίας, ενδέχεται να εκτροχιάσουν εντελώς τη Σύνοδο.

Η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος συζητούνταν ήδη από τις αρχές του 1960 τουλάχιστον, με Πανορθόδοξες Διασκέψεις στο νησί της Ρόδου και συνακόλουθες τακτικές Προσυνοδικές Διασκέψεις στο Ορθόδοξο Κέντρο του Οικουμενικού Πατριαρχείου στο Σαμπεζύ της Γενεύης, στην Ελβετία. Παρ' όλα αυτά, προτάσεις για μια τέτοια σύνοδο συζητούνταν ήδη από τη δεκαετία του 1920, με συναντήσεις στην Κωνσταντινούπολη και, τη δεκαετία του 1930, με μια συνάντηση στην Αθωνική μοναστική πολιτεία του Αγίου Όρους. Ήταν τότε, στα πρώτα χρόνια του μεσοπολέμου, που συνελήφθη η ιδέα της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου. Αλλά οι προετοιμασίες βρίσκονταν καθ' οδόν (με καθυστερήσεις, αναβολές, υπονομεύσεις και εμπόδια) για δεκαετίες – σχεδόν έναν αιώνα, για την ακρίβεια.

Δεν επρόκειτο να είναι εύκολη η σύγκληση της Μεγάλης Συνόδου και ο Πατριάρχης το γνώριζε. Έλεγε εμπιστευτικά: «Φοβόμουν, είχα αγωνία, ομολογουμένως. Όχι για μένα, αλλά για την Εκκλησία. Γιατί να

χρειάζεται τόση προσπάθεια για να πεισθούν οι άνθρωποι να κάνουν αυτό που υποτίθεται πως πρέπει να κάνουν, να πρωτανεύσει μέσα τους η πεποίθηση πως η σύναξη επί το αυτό, εν συνόδω, είναι αυτό που οφείλουν να κάνουν ως επίσκοποι; Αυτός είναι ο τρόπος με τον οποίο λειτουργούσε κανονικά η Εκκλησία για αιώνες και επιτελούσε γόνιμα το έργο της».

Η αλήθεια είναι ότι δεν τον είχα δει ποτέ πιο αποφασισμένο (συγκεντρωμένο και ήρεμο, σχεδόν ατάραχο) απ' ό,τι στη διάρκεια εκείνης της συνάντησης, στις 27 Ιανουαρίου. Όλη του η σκευή και οι δεξιότητες είχαν τελειοποιηθεί με τα χρόνια, προκειμένου να φτάσει να συγκαλέσει και να ηγηθεί μιας Συνόδου, που θα περιείχε στοιχεία ανίδωτα μετά την Ζ' Οικουμενική Σύνοδο του 787 μ.Χ. Με ένα σωρό τρόπους, προετοιμαζόταν για μια τέτοια στιγμή, σε όλη του τη ζωή.

Εισαγωγή

*Ο επίσημος τίτλος
είναι Οικουμενικός Πατριάρχης·
μα για μένα, το Βαρθολομαίος αρκεί*

Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος,
Συνέντευξη στην εκπομπή 60 Minutes, 2009

Λέγε με απλά Βαρθολομαίο

Είναι Πατριάρχης, ο Οικουμενικός Πατριάρχης. Κουβαλά έναν τίτλο που ανάγεται στον 6ο αιώνα και ηγείται μιας Εκκλησίας που ήχησε και επιβίωσε στην ίδια πόλη της Κωνσταντινούπολης από τις αρχές της Χριστιανοσύνης.

Σ' αυτή την περιοχή είναι που συνετέθη το πρώτο οικουμενικό χριστιανικό σύμβολο πίστης· εδώ ήταν που εγκρίθηκε ο κανόνας της Καινής Διαθήκης· σ' αυτή την πόλη ήταν που δοκιμάστηκε το σπουδαιότερο και μακροβιότερο πείραμα στις σχέσεις Κράτους-Εκκλησίας, για πάνω από μία ολόκληρη χιλιετία· κι εδώ ήταν που καθιερώθηκε η δομή του Χριστιανισμού.

Όταν όμως ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος σηκώνεται από το γραφείο του για να σε χαιρετήσει, το ευγενικό γαλάζιο βλέμμα του και το απαλό χαμόγελό του σε αφοπλίζουν. Ως Πατριάρχης, έχει μια μακριά, αραιή γενειάδα, κατάλευκη τα τελευταία χρόνια, σαν τους αρχαίους προφήτες. Και τα μαλλιά του επίσης είναι πλέον λευκά, αν και κάποτε ήταν ξανθοκόκκινα και λαμπερά – σχεδόν στο χρώμα της καραμέλας, όπως λέει ο ίδιος.

Διαθέτει μια εντυπωσιακή ευγένεια και λεπτότητα, τόσο στο παρουσιαστικό όσο και στους τρόπους του. Είναι μετρίου αναστήματος και βάρους, με καθαρό

πρόσωπο και ωραία χαρακτηριστικά.

Ξαφνιάζεσαι από το γεγονός ότι η παρουσία του δεν σε κάνει να νιώθεις άβολα αλλά άνετα. Για την ακρίβεια, εκτρέπεται από τις δικές του συνήθειες για να σε κάνει να νιώσεις χαλαρά: παραγγέλνει νερό και «βανίλια-υποβρύχιο» (εξηγώντας σου αμέσως πώς να το πάρεις) και σου προσφέρει δώρα – σε κατακλύζει με δώρα, λες και περίμενε την επίσκεψή σου εδώ και μέρες.

Κινείται με χάρη στη συζήτηση, μιλώντας σου για το πώς πέρασε τη μέρα του και ρωτώντας σε για τη δικιά σου. Όταν έχεις ακρόαση μαζί του, είναι ακριβώς αυτό: μια ώρα που την παρέχει αποκλειστικά σ' εσένα, σε ακούει. Δίνει προσοχή και δίνει χρόνο. Είναι γενναιόδωρος με τον χρόνο του για την ακρίβεια, σε κάνει να φανταστείς πως δεν έχει να κάνει κάτι άλλο, ή να δει κάποιον άλλο. Ποτέ δεν κάνει τους καλεσμένους του να βιάζονται· περιμένει να αναγγείλουν εκείνοι την αναχώρησή τους. Έχει τύχει να βρίσκομαι στο γραφείο του με κάποιους καλεσμένους του και να προσεύχομαι με ένταση από μέσα μου να σηκωθούν να φύγουν επιτέλους, κι εκείνος εντούτοις να μοιάζει ολότελα ατάραχος.

Αλλά στην πραγματικότητα είναι πολυάσχολος. Το αξίωμά του είναι ένα παράθυρο στον κόσμο, ο παλμός της καρδιάς της οικουμενικής Ορθόδοξης Χριστιανοσύνης και των δεκατεσσάρων Αυτοκέφαλων Εκκλησιών της. Έχει επίσης άμεση δικαιοδοσία στην αποστολική Εκκλησία της Κρήτης, σε δεκάδες μητροπόλεις των «νέων χωρών» στην Ελλάδα, στις Αυτόνομες Εκκλησίες της Φιλανδίας και της Εσθονίας, και στις αρχιεπισκοπές των ΗΠΑ, της Αυστραλίας και της Μεγάλης Βρετανίας, και σ' όλες τις ανά τον κόσμο Μητροπόλεις του Οικουμενικού θρόνου.

Επιπλέον, με δική του πρωτοβουλία αναγεννήθηκε από τις στάχτες της η Αυτοκέφαλη Εκκλησία της

Αλβανίας, επανενεργοποιήθηκε η Αυτόνομη Εκκλησία της Εσθονίας, και ήρθαν στο καθεστώς της Αυτοκεφαλίας η Αυτόνομη Εκκλησία της Τσεχίας και Σλοβακίας. Στη διάρκεια της δικής του θητείας ήταν που γεφυρώθηκε ένα σχίσμα εντός του Πατριαρχείου της Βουλγαρίας, επανορθώθηκε μια κανονική παράβαση από το Πατριαρχείο Ιεροσολύμων, και επιλύθηκε ένα αδιέξοδο στην Εκκλησία της Τσεχίας και Σλοβακίας. Και στη διάρκεια των τελευταίων 25 ετών, ο Πατριάρχης εγκαθίδρυσε νέες μητροπολιτικές επισκοπές στην Ιταλία, το Τορόντο, το Μπουένος Άιρες, το Μεξικό, το Χονγκ Κονγκ, την Ισπανία, την Κορέα και τη Σιγκαπούρη, καθώς και στη Βόρεια Αμερική, το Σικάγο, τη Βοστώνη, το Ντένβερ, την Ατλάντα, το Ντιτρόιτ, το Πίτσμπεργκ, το Σαν Φρανσίσκο και το Νιου Τζέρσυ. Πιο πρόσφατα, συγκάλεσε και οργάνωσε την Αγία και Μεγάλη Σύνοδο στην Κρήτη, το καλοκαίρι του 2016.

Εντάξει, δεν νομίζω να διαφωνήσει κανείς: είναι ένας πολυάσχολος άνθρωπος εν πάση περιπτώσει!

Κι εντούτοις, είναι ένας συναρπαστικά υπομονετικός άνθρωπος. Μάλιστα στο γραφείο του έχει και μια εικόνα της Αγίας Υπομονής, μιας όσιας χριστιανής που μαρτύρησε στους πρωτοχριστιανικούς αιώνες. Είναι γεμάτος αβρότητα. Είναι γεμάτος γενναιοδωρία. Κι έχει πάντοτε μέσα του πλεόνασμα ευγνωμοσύνης. Είναι ευγενικός. Σέβεται τον άλλο. Και τιμά το γεγονός ότι έχεις έρθει να επισκεφθείς τη «βασιλίδα των πόλεων» και «τη Μεγάλη του Χριστού Εκκλησία».

Στις αρχές του 5ου αιώνα, υπήρχε στην Κωνσταντινούπολη η λεγόμενη Μονή των Ακοιμήτων, ένα μοναστήρι όπου οι μοναχοί έδιναν υπόσχεση αδιάλειπτης προσευχής και δοξολογίας, πραγματοποιώντας διαδοχικές βάρδιες αδιάκοπων ωριαίων ακολουθιών. Κι ενώ οι Ακοίμητοι σπάνια απαντούν στις πηγές της 2ης χιλιε-

τίας, ένα ίχνος της δικής τους αδιάκοπης παρουσίας και διακονίας μοιάζει να απηχείται στη ζωή του Πατριάρχη.

Το πρόγραμμά του είναι γεμάτο στο έπακρο. Θα προσπαθήσει, ει δυνατόν, να δει τους πάντες: ομάδες φοιτητών, επισκέπτες επισκόπους, τοπικές αρχές και πολιτικούς από κάθε μεριά της γης. Στο γραφείο του, σε βάζει να καθίσεις κάτω από μια αρχαία εικόνα του Αγίου Ανδρέα, του Αποστόλου, ιδρυτή της Εκκλησίας της Κωνσταντινούπολης – ένα σύμβολο και μια υπόμνηση ότι ο Βαρθολομαίος είναι ο άμεσος διάδοχός του. Ειδήλλως, οι ομάδες των επισκεπτών θα συναχθούν στην «αίθουσα του θρόνου», όπως είναι γνωστός ο επίσημος χώρος των ακροάσεων. Όλοι θέλουν να υποβάλουν τα σέβη τους ή να ασπαστούν το χέρι του, κι εκείνος έχει κάτι να δώσει σε όλους: το υπογεγραμμένο αντίτυπο μιας εικόνας, ένα μικρό σταυρό ή ένα ενημερωτικό φυλλάδιο.

Όταν είναι στο γραφείο του, το προσωπικό της Γραμματείας μοιάζει να τον επισκέπτεται αμέτρητες φορές, φέροντας προσχέδια προς αποδοχή, επιστολές προς υπογραφή, αναθεωρήσεις και αιτήματα. Ο Πατριάρχης θέλει να απαντά σε κάθε επιστολή, σε κάθε επικοινωνία. Το θεωρεί ποιμαντική του υποχρέωση.

Ακόμα και στο γεύμα, υπάρχουν πάντοτε επισκέπτες που προσκαλούνται στην τράπεζα: εκπρόσωποι του τοπικού κλήρου, λαϊκοί αξιωματούχοι και περαστικοί προσκυνητές. Προσκαλούνται όλοι να μείνουν μετά για καφέ· κάποιοι επανέρχονται στο γραφείο του, για να περατωθεί μια ανολοκλήρωτη ακρόαση ή για να διαβιβάσει ο Πατριάρχης κάποιο δώρο μέσω αυτών.

Αυτό θα συνεχιστεί μέχρι τον απογευματινό εσπερινό, στις 4.30, και μετά θα ακολουθήσουν περισσότερες ακροάσεις, ατελείωτες συσκέψεις και, στην κυριολεξία, σωροί από αλληλογραφία.

Μετά το δείπνο, κατά τις 8 το βράδυ συνήθως, ο νεότερος κλήρος της πατριαρχικής αυλής θα κλείσει τη μέρα με το απόδειπνο, στο ιδιωτικό πατριαρχικό παρεκκλήσιο. Κατόπιν, ο Πατριάρχης θα αποσυρθεί για μία ακόμη φορά στο γραφείο του, για μία ή δύο ώρες, προκειμένου να εργαστεί μόνος του, απερίσπαστος για πρώτη φορά μέσα στη μέρα, ή αλλιώς θα παρακολουθήσει κάποια βραδινή εκδήλωση.

Εργάζεται σκληρά· εργάζεται ασταμάτητα και ακούραστα. Είναι στον πατριαρχικό ναό από τον όρθρο, στις 8. Και τα φώτα στο γραφείο του θα είναι ανοιχτά μέχρι τα μεσάνυχτα, αν και στον κλητήρα του δίνει άδεια να αποχωρήσει – «έχει γυναίκα και παιδιά στο σπίτι», λέει, «είναι πολύ διαφορετικά από μας».

Αγαπά πολύ τα παιδιά και του αρέσει να είναι κοντά τους. Θα εκτραπεί απ' τα στεγανά της θέσης του προκειμένου να παίξει μαζί τους, να τα διασκεδάσει με την πατερίτσα του, να τους βγάλει από την τσέπη του καρναμέλες, κομποσκοινάκια ή κέρματα. Σε κάποια γενική ακρόαση στην αίθουσα του θρόνου, ένα κοριτσάκι σκαρφάλωσε ξαφνικά στον πατριαρχικό θώκο, πριν καταφτάσει ο Πατριάρχης. Καθώς το προσωπικό προσπαθούσε καλότροπα να την κατεβάσει, μπήκε μέσα ο Πατριάρχης και είπε: «Αφήστε τη. Εκεί είναι η θέση της». Η αγάπη του Βαρθολομαίου για τα παιδιά υπερβαίνει την απλή διασκέδαση. «Ο Χριστός μάς είπε ότι θα κερδίσουμε τη Βασιλεία των Ουρανών, αν γίνουμε σαν τα παιδιά. Κατά συνέπεια πρέπει να υπάρχει ένα κομμάτι του παραδείσου μέσα τους», λέει.

Συνταυτίζεται με το πρόσωπο που έχει ενώπιόν του κάθε φορά – γίνεται παιδί με τα παιδιά, ενήλικος με τους ενήλικους, λόγιος με τους ακαδημαϊκούς, διάκονος με τους διακόνους, παπάς με τους παπάδες και Πατριάρχης με τους Πατριάρχες. Αυθόρμητα έρχεται

στον νου μου ο τρόπος με τον οποίο έβλεπε τη διακονία του ο Απόστολος Παύλος, στην πρώτη Εκκλησία:

«Είμαι ελεύθερος, χωρίς εξάρτηση από κανέναν· κι όμως έκανα τον εαυτό μου σκλάβο όλων για να κερδίσω όσο το δυνατόν πιο πολλούς. Ανάμεσα στους Ιουδαίους συμπεριφέρθηκα σαν Ιουδαίος για να τους κερδίσω για τον Χριστό· κι ενώ εγώ ο ίδιος δεν είμαι πια κάτω από την εξουσία του νόμου, ανάμεσα σ' αυτούς που είναι συμπεριφέρθηκα σαν να ήμουν κι εγώ, για να τους κερδίσω για τον Χριστό. Παρόμοια όταν βρισκόμουν μ' αυτούς που αγνοούν τον Μωσαϊκό νόμο, για να τους κερδίσω ζούσα κι εγώ σαν ξένος προς τον νόμο, χωρίς αυτό να σημαίνει πως δεν υπακούω στον νόμο του Θεού, αφού είμαι δεμένος με τον νόμο του Χριστού. Με όσους έχουν αδύνατη πίστη, έγινα το ίδιο, για να κερδίσω τους αδύνατους στην πίστη. Για τους πάντες, έγινα τα πάντα, έτσι ώστε με κάθε τρόπο να σώσω μερικούς. Όλα αυτά τα κάνω για το ευαγγέλιο, ώστε να μπορέσω και εγώ να συμμετάσχω στα αγαθά του» (Α΄ Κορ. 9,19-23).

Διαθέτει μια υπερβολικά έντονη αίσθηση ευθύνης για την Ορθοδοξία στον κόσμο του σήμερα και του αύριο. Η δυσκαμψία της Εκκλησίας και οι διχασμοί της βαραίνουν πολύ στην καρδιά του. Πονά για τον διχασμό της χριστιανικής Εκκλησίας και δίνει έμφαση στον διάλογο εντός της. Γνωρίζει πως η Εκκλησία έχει κληθεί να σέβεται ολόκληρη την αλήθεια για ολόκληρο τον άνθρωπο, μέσα σ' ολόκληρο τον κτιστό κόσμο. Αυτά είναι τα κριτήρια, ισχυρίζεται, για την αξιολόγηση της ζωής και για τη χριστιανική διαγωγή στον κόσμο.